

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ НОВОГО ВЧИТЕЛЯ ДЛЯ ОБ'ЄДНОНОЇ ЄВРОПИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Рассматриваются проблемы, содержащие анализ объединительных процессов на европейских территориях, конфликтов и препятствий, возможностей избежать их или свести к минимуму с помощью образования и воспитания нынешнего и будущих поколений. Следует подчеркнуть, что учитель является главным субъектом и проводником этого процесса, и подготовка такого учителя должна быть унифицирована в рамках системы ценностей, сформулированных европейским сообществом.

Ключевые слова: образование, воспитание, гуманитарные ценности, учитель, культура педагогической деятельности.

Професія учителя є не тільки унікальною, але й виключно людською. Вона сформувалась як відповідь на потребу систематизованої передачі знань, практичного досвіду й цінностей від одного покоління до іншого, виховання особистості в душі тієї системи норм і правил, які прийняті в даній людській спільноті - у племені, в народі, нації, державі чи суспільстві загалом.

Характерно, що на кожному з континентів визріла своя власна культура педагогічної діяльності, історично сформувались оригінальні системи навчання та виховання майбутнього учителя, досвід яких багато в чому може бути корисним для колег, які здійснюють тождну діяльність по той бік великого океану. Американська педагогіка більшою мірою побудована на ліберальній філософії Т.Джеферсона, Б.Франкліна, Т.Пейна та прагматизмі У.Джемса та Г.Холла. Для Японської системи педагогічної освіти, сформованої в післявоєнний період за аналогією педагогічної освіти США, помітним є вплив популярного у свій час китайського філософа Конфуція. Європейська педагогіка визріла на ідеях філософії античності, середньовіччя, Відродження, Просвітництва і т.д., а також таких видатних педагогів, як Я.Коменський, Ж.Руссо, Вольтер, Дж.Дьюї...

Сьогодні Європа об'єднується. У виробничій сфері і споживанні, промисловості, туристичній сфері і в політиці, у царині захисту довкілля, обміну культурними цінностями тощо. Люди тягнуться одне до одного, розуміючи, що тільки спільними зусиллями зможуть протистояти тим глобальним викликам, які несуть з собою реалії ХХІ століття. Однак, якими б досконаліми не були ці об'єднання, які б передові технології їх організації не впроваджувались і які б переконливі гасла їх не супроводжували, ефективність цього процесу буде близька до нульової позначки, якщо їх суб'єкт - людина - не побачить в іншій людині партнера, а не ворога, якщо між людьми не встановляться добросусідські відносини, якщо вони не об'єднуються за для вирішення проблем, що стоять перед людством. Роль учителя тут безмежна. Він навчає і виховує, формує норми і принципи регуляції людської життєдіяльності, знайомить з загальнолюдським досвідом, залучає до культури.

В умовах кризи суспільного виробництва, соціально-політичних інститутів і систем практично відсутнього розуміння проблеми з боку владних структур, відповідальність за майбутнє людини і суспільства загалом, мають взяти на себе представники суспільних інститутів, які не посоромили себе перед історією, у всі часи були й залишаються джерелом духовності, носіями гуманістичної культури людства. Першими серед них є духовна еліта цивілізації - представники духовенства і школа, церква і університет, духовник і учитель.

Особливою темою роздумів про учителя є тема його місця та ролі в суспільстві. Парадокс тут полягає в тому, що кожен з великих і видатних діячів культури, науки чи мистецтва, працівників освіти, державних діячів тощо визнають роль учителя як найбільш вагому й сутнісну і, разом з тим, практично забувають про учителя, коли мова заходить про її практичне забезпечення - матеріальне, соціальне, фінансове, загальнокультурне і т.п.

Великий античний мислитель Платон, наприклад, визначав статус учителя як найбільш вагомий і значущий як для конкретної людини, так і для суспільства загалом. Якщо, скажімо, чоботар, писав він, буде неродивим майстром, громадяни від цього будуть лише погано взутими, коли ж вихователь буде погано виконувати свої обов'язки, в країні з'явиться ціле покоління невігласів, не вихованих, морально злидених людей. Цю позицію підтримав і посилив великий педагог Я.А.Коменський. Поводячи аналогію між учителем і садівником, учителем і підприємливим архітектором, великий педагог ототожнював учителя з майстерним митцем, який формує і шліфує розумові якості особистості, виховує його високі духовні характеристики. Вищим за учителя, вважав Я.А.Коменський, може бути лише Сонце.

Новий учитель має відповідати вимогам часу глобалізації та інформаційної революції: професіоналізм до рівня наукового працівника; здатність працювати над собою впродовж життя; педагогічна майстерність – до рівня свобода творчої самореалізації; світогляд і філософія людини (дитино-) центризму; володіння високими педагогічними технологіями, зокрема, електронними; володіння мовними стратегіями; глибока духовність і мораль, культура і повсякденна практика.

В європейському просторі поступово утверджується нова шкала цінностей, на основі якої формується особистість – демократична, толерантна, творча, здатна до сприйняття ціннісних систем інших народів і культур, відкрита до спілкування і співпраці. Цей процес знаходиться нині в початковій стадії свого розвитку.

У педагогічному розумінні традиційно **поняттям «учитель»** називали спеціаліста, який здійснює навчальну та виховну роботу з учнями у загальноосвітніх школах. З часом це поняття отримало розширене трактування. Поняттям «учитель» охоплювалась когорта людей - учених, громадських діячів, викладачів (професорів) університетів, наставників, вихователів - усіх тих, хто формує погляди й переконання людей, наставляє їх на істинний життєвий шлях, допомагає знайти своє місце в системі соціальних відносин, утвердитись як особистість.

У строгому розумінні цього слова, професія учителя відноситься до найдавніших професій народів світу. Вона виникає й утверджується внаслідок розподілу праці, виокремленні освітньої й виховної діяльності як особливої в системі інших видів суспільного виробництва.

Першими учителями були жерці Єгипту, Вавілону, інших країн Стародавнього Сходу. В Греції учителями, як правило, були вільнонаймані громадяни. У Римі учитель був державним службовцем і призначався від імені імператора.

Є сенс розділяти й розрізняти «формального» й «не формального» учителя. Перший з них є людиною, яка формально (за призначенням) виконує учительську професію, охоплюючи певну групу учнів одночасно, готує їх до самостійного життя та праці.

Він передає їм знання, соціальний досвід, залучає до культури, формує професійні навички тощо. Другий – поєднується з учнем (чи групою учнів) духовно. Виконуючі ті ж самі функції, він вступає з учнем у затяжний діалог, веде з ним душевну розмову, яка нерідко супроводжує його все життя. Не формальний учитель з часом стає однодумцем, товаришем, другом. Навіть тоді, коли учень «переростає» свого учителя, а учитель стає учнем, їх духовний діалог не тільки продовжується, але й зміцнюється. Щоправда, нерідко ці стосунки розколюються: вирвавшись на простори самостійної творчості й відкидаючи настанови учителя, учень іде далі – в науці, освіті, культурі, виробничій діяльності; учитель же, особливо той, хто зупинився в своєму науковому пошуку і культурному розвитку, розцінює це як свавілля й довгий час новітніх результатів діяльності учня не тільки не визнає, а навіть не помічає.

Слід, далі, розрізняти учителя «безпосереднього» й учителя «за духовним вибором учня». З безпосереднім учителем учень спілкується практично щоденно, протягом терміну, визначеного шкільними планами та програмами; з духовним – через його теоретичні праці, підготовлені та видані навчальні посібники та підручники, виголошені й поширені в соціокультурному просторі за допомогою ЗМІ промови та доповіді. Вплив опосередкованого, віртуального учителя може бути більш стійкою й глибокою.

Не формальним учителем для видатного українського філософа і політичного діяча Івана Франка, був не менш видатний мислитель Михайло Драгоманов. Своім духовним учителем Тарас Шевченко вважав Григорія Сковороду. Найбільш вагомими духовними настановами Михайла Драгоманова перейняла його племінниця Леся Українка. І хоча формально ці видатні особистості ніколи не збирались в одній шкільній аудиторії, а деякі з них загалом є представниками інших епох, вони зростали й творили постійно перебуваючи в полі духовного впливу старших або одне одного, вважали «іншого» своїм однодумцем, а нерідко - духовним наставником, лідером.

Першою, й мабуть, головною вимогою, з якою батьки і учні (суспільство загалом) підходить до учителя – це рівень його професійної підготовки. І це зрозуміло. Учитель має знати свій предмет, мати глибокі професійні знання, бути компетентним у всьому, що його стосується як у теорії, так і в сфері практичного застосування. Як зазначав у свій час А.С.Макаренко, учні вибачать своїм учителям певну сухість, формалізм і, навіть, придирилівість, що інколи зустрічаються в педагогічній діяльності тих чи інших учителів, однак ніколи не вибачать погане знання свого предмету. Глибина знань, переконливість, майстерність їх викладу – це і є тим головним критерієм, за яким учні оцінюють свого учителя.

Актуальність введення учителя в поле наукових пошуків, формування його як науковця, дослідника, обумовлене, крайньої мірою трьома обставинами.

Перше: предмет, з яким учитель має справу – вихованець чи учень – ніколи не залишається незмінним, він завжди новий! Мова йде про особистість, яка, залишаючись тотожною сама собі, періодично змінює свій емоційний вигляд, настрій, ставлення до іншого, орієнтацію на спілкування тощо. Останнє залежить від умов, в яких він живе і навчається. Багато що залежить, далі, від об'єктивних і випадкових обставин, що склались. Нерідко особистість входить у ситуацію «вакууму духовності», або ж отримує психологічну травму від несправедливого ставлення до себе, дефіциту уваги і поваги. Не слід відкидати й так звані руйнаційні впливи вулиці. Реагуючи на них (адекватно чи не адекватно), особистість нерідко змінюється таким чином, що інколи здається, що перед нами – інша людина. Емоційно збуджена дитина часто «виходить за власні межі», впадає у стан так званої «життєвої кризи», відчути, розпізнати й вчасно зреагувати на яку зможе учитель, який є не тільки «ретранслятором» нормативного знання, але й дослідником, науковцем, який вивчає свій предмет у його розвитку, зміні, в контексті причинно-наслідкових зв'язків конкретної ситуації й у всезагальних зв'язках, культурі та в соціальному досвіді. І тільки тоді учитель зможе відшукати й застосувати до особистості саме ті виховні заходи й навчальні технології, які оптимізують, урівноважують його індивідуальне буття з буттям колективу, родини чи суспільства загалом.

Друге. Життя, навчання та виховання особистості здійснюється в постійно змінних (а тому й у нових) умовах. На учня постійно тисне потік нової інформації, соціального досвіду, культури. Новий день створює нову ситуацію, в якій відбувається соціалізація особистості. Учитель має розпізнати цю новизну й у відповідності з нею вибудувати навчально-виховний процес, забезпечити його успіх і ефективність.

Третє. Інформаційна революція щорічно подвоює чи, навіть, потроєє знання, обсяг інформацію, які входять в культурний обіг суспільства. Учитель має їх освоїти першим. І справа тут не тільки в тому, що знань, здобутих ним у педагогічному університеті, завжди буде не достатньо. Їх можна поповнити в результаті систематичної самопідготовки. Справа в тім, що учитель має виходити на рубіж новітнього знання, вибудовувати навчальний процес, балансує між знанням і «не знанням», кордони між якими встановлює сучасна наука. Учитель має чітко знати, де закінчується наявне наукове знання й розпочинається зона «не знання», зона наукового пошуку, творчості, прориву у невідоме. Й по-можливості, він повинен обумовлювати контури перспективних напрямів, на які має бути зорієнтований учень.

Вихід на єдину шкалу цінностей, яка могла б бути покладена в основу філософії підготовки нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття, потребує формування єдиної освітньої політики – утвердження взаємо-визнаних пріоритетів освітньої політики та програми першочергових дій на найближчі 10 років. Освітня політика – є політикою держави у галузі освіти. В самому широкому розумінні вона покликана забезпечити розвиток та функціонування освіти в таких принципових напрямках: рівний доступ до якісної освіти; освіта впродовж життя; інноваційність розвитку освіти; модернізація змісту освіти та впровадження високих освітніх технологій; утвердження демократизму та державно-громадського характеру управління закладом освіти; розширення автономії університетів; поглиблення міжнародної співпраці закладів освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дьюї Д. *Психологія і педагогіка мышлення* / Пер. с англ. Н.М. Никольской / Джон Дьюї. – М.: Совершенство, 1997. –

2. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: в 8 т. / А.С. Макаренко. – М.: Педагогика, 1983-1986. – Т.3: Педагогическая поэма. – 1983. – 511 с.
3. Платон. Государство / Платон [соч. в 3т.] – М: Мысль, 1971. – Т.3. – Ч.1. – С. 89-454.
4. Краткая философская энциклопедия / Под ред. Е. Ф. Губского.– М.: Энциклопедия, 1994. – 576 с.

Андреев Д.Я.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті раскрыті теоретические обобщения информационных технологий. Сделан основной упор на практическую подготовку будущих учителей с использованием информационных технологий.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нова парадигма освіти робить нагальним завданням підготовки фахівця, здатного до проектування власної діяльності у різних соціокультурних ситуаціях, готового знаходити шляхи розв'язання актуальних проблем незалежно від обставин, виробляти особливу стратегію професійного мислення, поведінки й діяльності. Інформаційний рівень умінь учителя сьогодні визначає його компетентність і рівень сформованості професійно-педагогічної культури.

У системі спеціальної і психолого-педагогічної підготовки вчителів до роботи у нових умовах діяльності займає особливе місце спецпрактикум «Персональні комп'ютери у навчальному процесі», розроблений і впроваджений у навчальний процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Мета статті – охарактеризувати сутність формування вмінь використання інформаційних технологій у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів, розкрити умови успішного їх формування.

Першочергова процедура при розробці змісту і організації навчального процесу – цілепокладання. Нами були поставлені неоднозначні цілі при підготовці студентів педагогічних спеціальностей різних факультетів університету, проте «центральне ядро» їх було загальним:

1. Формування мотивів і потреб використання ПЕОМ майбутнім педагогом у навчальному процесі.
2. Практичне ознайомлення з місцем ПЕОМ в системі «вчитель – комп'ютер – підручник – учень»
3. Набуття студентами практичних умінь і навичок:
 - робота з ПЕОМ в режимі діалогу;
 - складання моделей навчальних програм у процесі вивчення мови програмування високого рівня;
 - перетворення навчальних програм відповідно до завдань певних етапів навчання і форм організації навчально-пізнавальної діяльності школярів;
 - складання нескладних (як з боку сценарію, так і програмування) навчальних програм різних типів.

У варіанті проведення спецпрактикуму студенти повинні вміти:

- проводити урок на основі самостійно підготовленої студентом навчальної програми;
- проводити уроки різних типів, факультативних занять, навчальних консультацій з використанням пакетів прикладних програм із предмета спеціалізації;
- вміти розробляти тему або розділ з предмета спеціалізації в умовах використання ІТ (інформаційних технологій).

Спецпрактикум передбачає, що студент вже ознайомлений із психологічними основами викладання фахових дисциплін і володіє дидактичними принципами використання ІТ (інформаційних технологій).

Відомо, що при розробці навчальних програм необхідно враховувати можливості тієї ПЕОМ, на якій вони будуть реалізовані (об'єм оперативної пам'яті, швидкодія, графічні можливості), апаратне забезпечення, можливості і особливості мови програмування. В даний час програмне забезпечення може розроблятися для конкретного комп'ютера (або вузького класу програмно-сумісних ПЕОМ). З цих причин спецпрактикум «прив'язаний» до певного комп'ютера з мовою програмування Visual Basic. Мова Visual Basic має великі дидактичні можливості, має багато загального із Фортраном і Паскалем, які студенти вивчають в системі до університетської підготовки (загальний курс «інформатики» 9-10 класи). Це не означає, що система занять із спецпрактикуму може бути використана тільки за наявності персонального комп'ютера. Загальнодидактичні положення, на базі яких розроблені зміст і методика проведення занять із спецпрактикуму, можуть бути перенесені на розробку спецпрактикумів педагогічної спрямованості з іншими мовами програмування високого рівня, що вивчаються в курсі «інформатики». У педагогічних ВНЗ, там, де студенти від початку навчання орієнтовані на педагогічну діяльність, основна частина спецпрактикуму може бути реалізована як практична частина до теоретичного курсу з програмування та інформатики. Спецпрактикум складається з 4-х взаємопов'язаних частин.

1 частина – вступна (1-2 заняття). Набуття умінь (початкових) роботи з ПЕОМ, знайомство з клавіатурою ПЕОМ, робота з деякими навчальними програмами з метою з'ясування особливостей побудови навчальних програм різних типів: наставницьких, тренувальних, контролюючих, моделюючих тощо.

2 частина – (11-12 занять). Набуття умінь і навичок складання окремих елементів навчальних програм у процесі вивчення мови високого рівня.

3 частина (3-4 заняття). Набуття умінь і навичок «перегляду» і перетворення вже існуючих програм, розроблених іншими авторами, відповідно до завдань певного етапу навчальної діяльності і форм організації занять.

4 частина (6-7 занять). Складання простих навчальних програм, що включають інформаційні, операційні, контрольні кадри і кадри зворотного зв'язку.